

Ni frågar?

Professor
Herbert Tingsten

Professor
Gunnar Dahlberg

Professor Gunnar
Westin Silverstolpe

Professor
Erik Lönnroth

Professor Torgny
T:son Segerstedt

Docent
Folke Lindberg

Dessa svara!

VECKANS FORUM

IDÉPOLITIKEN PÅ AVSKRIVNING

Ett idéprogram, som sätter folks känslor i svallning, kan nu som förr förändra världen — det sista världskriget var ju i hög grad en kamp om idéer

Kan man inte förmärka att politik mer och mer kommit att befrias från emotioner, från livsåskådning (utom de totalitära staternas statsreligion) och i stället kommit att gälla ett klart intellektuellt handlingsprogram mer från fall till fall? Under genomgångna år av obscurantism var det t. ex. egentligen bara liberalerna som vaktade tryckfriheten genomgående. Högern tolererade tryckfrihetspolitiken på de flesta håll med tydligt undantag för sedermera ecklesiastikministern Andrén. Bland socialdemokraterna var statsrådet Vougt en följsam herre, medan andra var kämpande frihetsvänliga o. s. v.

Nyligen yttrade statsministern i ett tal i Karl-skoga att det under de kommande åren inte är fråga om principiell ekonomisk frihet eller principiellt fastslagen socialisering. Representanter för det allmänna och näringslivet har helt enkelt att komma samman och debattera sig fram till den bästa lösningen från fall till fall, alltså ett rent kasuistiskt system.

Är anförda fall enstaka händelser eller kan de ses i ett större sammanhang? L. U.

Den ärade insändaren har inte uttryckt sina synpunkter så klart, att det är möjligt att ge ett uttömmande svar. Emotioner, livsåskådning och de totalitära staternas statsreligion äro rätt olika ting, och man kan knappast finna en enkel formel för att säga, om dessa företeelser gå mot blomstring eller avskrivning. Det blir också en avsevärd skillnad, om man tänker på världen i dess helhet eller bara Sverige. Det sista skede, som jordens länder ha genomlöpt, borde ha lärt oss ordets, propagandaåskådningens makt att driva in stora folks öden i nya strömfåror. Det är något, som inte bara kan begränsas till att gälla de totalitära staternas officiella förkun-nelse, fast det där har framträtt bjärtare än an-nars. Ett idéprogram, som sätter folks känslor i svallning, kan nu som förr förändra världen. Både Hitler och hans motståndare ge utmärkta bevis för den saken.

En annan sak är, att idékampen mellan Sve-

riges stora partier har dämpats av och efter-träts av konkurrens om handlingsprogram »från fall till fall». Detta hänger samman med det demokratiska genombrottet i Sverige och den utveckling mot social utjämning, som det fört med sig. En konservatism i gammaldags mening finns inte längre, i varje fall inte som erkänd partiåskådning. Liberalismen har sett sina idéer segra och genomföras, och socialdemokratien har avlägsnat sig från Marx i riktning mot demokra-tisk reformpolitik. En inrepolitisk idékamp förutsätter en hård inre strid mellan grupper eller klasser i samhället med oförenliga intres-sen; de stridande grupperna samla sig kring idéer och slagord, som uttrycka deras politiska målsättning. I och med att principen om allas lika rätt i samhället har blivit allmänt erkänd i Sverige, har den inrepolitiska striden förlorat i skärpa. En positiv socialpolitik kräves av alla, och försvaret av det gemensamma landet är hela folkets angelägenhet; dessa frågor skilja ej på samma sätt som förr. Idédebatten under krigs-åren gällde ett mer eller mindre frimodigt häv-dande av värden, vilka erkändes av folkets över-väldigande flertal. Men denna idédebatt vars-lade också om att nya skarpa frontlinjer komma att uppstå, så fort överheten blir misstänkt för maktmissbruk. På samma sätt kommer en mera klassbetonad partipolitik i framtiden att föra med sig en ny frontbildning efter grundläggande politiska principer.

På lång sikt är idépolitiken säkert inte på av-skrivning. Det relativa jämviktsläge, som nu råder i det svenska samhället, har luckrat upp de politiska principfronterna, men detta kom-mer ej att vara evigt. I andra länder gå de idé-politiska skiljelinjerna lika skarpa som nå-gonsin.

Eric Lönnroth

Eric Lönnroth.

Att idépolitiken under senare år delvis trädde i bakgrun-den hade sin orsak i att alla samlades i stora för hela landet gemensamma frågor — bl. a. vårt försvar.

KOMMUNISMEN INFÖR SVENSK OPINION

Stämningen mot kommunismen har ej förändrats väsentligt — men väl gentemot Ryssland

Då jag vågar tro, att nedanstående spörsmål kunde intressera många, vore jag tacksam få det infört under Veckans Forum för besvarande (gärna av prof. Tingsten om han skulle ha tid och lust).

Vid en diskussion om olika former av nationa-lism enades man om att nazism och kommunism i grund och botten var samma andas barn. Hur kan det i så fall komma sig att, medan stämning-en i Sverige vintern 1939—40 var utpräglat anti-kommunistisk, förhållandet nu är det rakt mot-satta, vilket bl. a. valen tydligt utvisat? Vissa tecken ha visserligen visat att kommunismen i någon mån närmat sig vad vi här mena med de-mokrati, men att sätta likhetstecken dem emel-lan är väl ändå ännu så länge knappast över-

KAN MAN OPERERA BORT SKURKAKTIGHET?

Bakgrunden till det märkliga beslutet att röntga Quislings hjärna. Faktiska exempel på att hjärnoperationer medfört karaktärsförändringar hos patienten. Hjärnanatomi och moral

Quislings domare räknade tydligen på allvar med möjligheten att den uppenbara försämring, som under senare år inträtt i den anklagades moral, skulle förklaras som verkningar av en hjärntumör. Annars skulle de ju inte ha företagit den uppseendeväckande medicinska undersökningen. Resultatet blev nu emellertid negativt, och man får försöka finna en annan orsak till att den en gång så skötsamme och ambitiöse unge mannen utvecklats till en skurk och usel landsförrädare. Jag undrar bara, om ens domstolen själv gjort klart för sig, vilken radikal åtgärd det i själva verket var att anbefalla en

ensstämmande med verkligheten. Vår tids nationalism i den form den framträtt i t. ex. Italien, Tyskland och Ryssland har ju klart utvisat imperialistiska tendenser, som föga överensstämmer med demokratiskt tänkesätt. A. D.

De stora och allmänna spörsmål, Ni berör i Eder fråga, kan jag blott i helhet ta upp. Klart är att det kommunistiska Ryssland icke kan betraktas som en demokrati, det är en utpräglad diktatur, med makten koncentrerad hos ett parti, som ensamt har rätt till politisk verksamhet, och totalt undertryckande av den medborgerliga friheten. En helt annan sak, som Ni snuddar vid, är förhållandet mellan imperialism — varmed Ni torde avse statliga expansionstendenser — och demokrati. Något ovillkorligt motsatsförhållande existerar här icke, som Ni tycks mena. En demokrati kan vara imperialistisk — jfr t. ex. Englands och Frankrikes koloniala expansion i slutet av 1800-talet — och en diktatur icke-imperialistisk. Möjligen kan det sägas, att en viss korrektion föreligger mellan demokrati och fredlig utrikespolitik, men sambandet är långt ifrån absolut.

Er direkta fråga gäller varför stämningen i Sverige gentemot kommunismen förändrats. Någon sådan allmän förändring lär emellertid icke kunna konstateras; att kommunisterna gingo framåt vid 1940 års val bevisar ju blott, att uppfattningen inom en liten minoritet av folket, respektive arbetarklassen, förändrats. Att stämningen gentemot Ryssland ändrats sedan vintern 1939—1940 torde däremot vara ostridigt. Anledningarna härtill äro många och komplicerade. År 1939 var Ryssland Tysklands bundsförvant och riktade ett överfall mot Finland. Sedan har Ryssland bidragit till Tysklands seger; Finland har förlorat en del sympatier i Sverige genom sin aggressiva politik från sommaren 1941 fram till nederlaget. Delvis beror naturligtvis den förändrade inställningen till Ryssland också på att detta land visat sig mäktigare än man trott och att ett gott förhållande till detsamma därför kommit att betraktas som nödvändigt för Sverige.

Herbert Tingsten
Herbert Tingsten.

sådan undersökning. Går man vidare på denna väg, är det fara värt att man måste vända upp och ner på själva det rättsbegrepp, som hittills legat till grund för alla domstolars verksamhet. Den som räknar med att en hjärntumör kan ha en så nedbrytande effekt på en persons moral, kan ju inte gärna avvisa möjligheten, att en annan (för oss ännu okänd) sjuklig förändring av hjärnan medför samma bedrövlige verkningar. Men därmed bortfaller allt tal om skuld. Samhället måste naturligtvis förebehålla sig rätten att oskadliggöra (internera, varför inte tvångsoperera, om så är möjligt) den olycklige, som fallit offer för denna sjukdom. Men för moralisk indignation finns naturligtvis inte någon plats. Men — detta är vad jag närmast skulle vilja fråga Veckans Forum — finns det verkligen några precedensfall? Har man något exempel på att en personsandel och karaktärs-egenskaper påtagligen utvecklats i dålig riktning under inflytande av en hjärntumör? Och omvänt: har det någonsin kunnat påvisas, att brottsliga anlag av någon art hos en patient försvunnit till följd av en hjärnoperation?

Lekman.

Vi har ju i Sverige fått samman ett jämförelsevis stort material av hjärntumörer genom professor Herbert Olivecronas verksamhet. Hans material av tumörer i främre delen av hjärnan har undersökts och sammanställts av doktor Gösta Rylander. Hans avhandling är en mycket intressant lektyr. Man har ju sedan gammalt vetat att det särskilt är tumörer i främre delen av hjärnan i den s. k. frontalloben, som har effekt på karaktär och uppförande. Det finns i Rylanders avhandling fall, som ej påverkats något nämnvärt, men det finns också fall, som undergått karaktärsförändringar. I allmänhet är det ju fråga om en nedsättning av intelligensen, som dock inte är så påfallande, och en rubbning av omdömesförmågan, som kanske är mera tydlig. Vederbörande blir mera taktlös än förut. Vidare ändrar sig temperamentet, oftast i glädlynt riktning. Patienten försöker att säga kvickheter. Hans talang att vara spirituell ökas knapast och kvickheterna är därför ganska dumma. Ofta är det fråga om enkla vitsar. Man har sagt, att patienterna lider av »vitssjuka». Två av Rylanders fall har företett utpräglade moraliska rubbningar. Flera är lättstöta och irriterbara. Andra har fått avtrubbat känsloliv.

Mycket belysande är också vissa fall av sinnessjukdom, som på senare tid behandlats med hjärnoperation. Man borrar ett hål vid tinningarna, går in med en kniv och skiljer frontalloben från den övriga delen av hjärnan. Operationen utföres naturligtvis endast på svåra fall, som ter sig fullkomligt hopplösa och är besvärliga att sköta. Patienterna blir emellertid efter operationen lugna och lätthanterliga och i viss mån förbättrade. Det egendomliga är emellertid, att de den närmaste tiden efter operationen blir ovanligt råa i sitt uttrycksätt. De använder grova ord och försöker säga oanständiga kvickheter. Denna benägenhet att på ett omdömeslöst sätt vara rolig brukar emellertid bättra sig efter ett par månader.

Det är med andra ord tydligen att sjukliga förändringar i främre delen av hjärnan orsakar

Kan en hjärntumör ha varit orsaken till att den en gång skötsamme och ambitiöse Quisling förvandlades till en skurk och usel landsförrädare?

karaktärsförändringar. Det är i och för sig inte märkvärdigare än att förändringar i hjärnan kan medföra sinnessjukdom, som kan göra en förut oförvitlig person till en mördare.

I vad mån man av detta kan dra den slutsatsen att moralen uteslutande är hjärnanatomiskt betingad, kan jag inte yttra mig om. Jag är visserligen prästson, men det hör numera inte till mitt fack.

Det är psykiatrikerna som i enskilda fall har att uttala sig om huruvida en person är att betrakta som ansvarig eller icke ansvarig för sina handlingar. De sätter sig då in i vederbörandes arvsförhållanden och i den miljö han uppväxt i. Om de då kommer till den slutsatsen att hans handlingssätt är fullt begripligt utifrån dessa faktorer, gör de naturligtvis uttalanden i riktning att vederbörande inte kan hjälpa att han handlat som han gjort. Han är psykopat etc. Kommer de däremot till den slutsatsen att hans handlingar är fullkomligt obegripliga, förmodar jag att de tycker att han är skvatt galen, men de säger naturligtvis då att han är normal.

Allvarligt talat är det ju egentligen problemet om viljans frihet, som ligger bakom psykiatrikernas uttalanden. Det är klart, att deras uppgift inte är lätt, särskilt inte när det gäller gränsfall. Det teoretiska problemet hör ju annars närmast till filosofernas område. Det är filosoferna som har att säga, hur det förhåller sig med viljans frihet.

Gunnar Dahlberg
Gunnar Dahlberg.